

STUDIJA TRANSFORMACIJE ATRIJUMA MUZEJA VOJVODINE U NOVOM SADU
STUDY TRANSFORMATION OF THE ATRIUM OF THE MUSEUM OF VOJVODINA IN NOVI SADMilica Kovačević, Darko Reba, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad***Oblast – ARHITEKTURA I URBANIZAM**

Kratak sadržaj – Tema istraživanja kao i sam zadatak master rada, zasniva se na naučno istraživačkom radu na primeru transformacije atrijuma Muzeja Vojvodine u Novom Sadu. Rad se fokusira na temu urbane sredine i atrijuma kao neodvojivog elementa iste, na koji način su grad i atrijumski prostori povezani, na koji način se takvi prostori formiraju, te kakav je uticaj na korisnike gradske sredine, neke su od ključnih tema master rada. U radu je približena retrospektiva nastanka atrijuma od njegovog nastanka još u doba antičke Grčke, pa sve do današnjih dana. U radu se osvrće na projektantski zadatak transformacije atrijuma Muzeja Vojvodine u Novom Sadu, sa primerom tri ideje kako bi se prostor mogao unaprediti, kako bi se ostvarila kvalitetnija veza između prostora atrijuma i njegovih korisnika.

Ključne reči: Urbana sredina, tipologija/tip, atrijum kroz istoriju, principi formiranja atrijumskog prostora, primer transformacije atrijuma Muzeja Vojvodine.

Abstract – The research topic, as well as the task of the master's thesis, is based on scientific research work on the example of the transformation of the atrium of the Museum of Vojvodina in Novi Sad. The paper focuses on the topic of urban environment and atrium as an inseparable element of the same, how the city and atrium spaces are connected, how such spaces are formed, and what is the impact on urban users, are some of the key topics of the master's thesis. The paper approximates the retrospective of the origin of the atrium from its origin in the time of ancient Greece, until today. The paper looks at the design task of transforming the atrium of the Museum of Vojvodina in Novi Sad, with an example of three ideas how the space could be improved, in order to achieve a better connection between the atrium space and its users.

Key words: Urban environment, typology / type, atrium through history, principles of atrium space, example of atrium transformation of the Museum of Vojvodina.

1. UVOD

Predmet master rada je transformacija atrijuma Muzeja Vojvodine u Novom Sadu. Projektni zadatak je podrazumevao tri različita rešenja korišćenja prostora atrijuma za svrhe korisnika Muzeja. Transformacija je podrazumevala analizu prostora, sagledavanje istog kroz potrebe zaposlenih u Muzeju, a za cilj je imao predloge rešenja u vidu tri idejna projekta. Istraživački deo rada,

potkrepljen je temama koje se odnose na prostore u okviru javnih objekata, da bi se sama koncepcija transformacije što bolje približila i kako bi se istakla njena važnost. Stoga se u radu daje osvrt na primeru razvoja urbane strukture gradova, počev od antičkih do srednjovekovnih sve do savremenih. Način na koji se grad razvijao zajedno sa svojim važnim institucijama, ulicama, trgovima i svim prostorima koji ga čine celinom, su neki od pristupa za formulaciju teme master rada.

1.1. Ciljevi istraživanja

Cilj teme istraživanja jeste analiza atrijumskog prostora počev od drevnih do savremenih, pa sve do analize atrijuma Muzeja Vojvodine, te predloga rešenja njegove transformacije. Važno je napomenuti da su mnoge kulture zadržale atrijume kao neizostavni deo u okviru kuća, poput onih u arapskom svetu. Međutim njihova istorija je veoma bogata i počinje još od starih Rimljana i Grka, koji su takođe atrijume svojih kuća ali i važnih institucija koristili kao mesta okupljanja. Služili su kao unutrašnja dvorišta koja su svojim vlasnicima omogućavala da uživaju na otvorenom, a opet u intimnosti svoga doma. Upravo zbog važnosti kulture atrijuma, rad se bazira na nekoliko analiza istog, na primerima iz sveta i na primeru Muzeja Vojvodine. Analizom postojećeg stanja, mogli su se definisati osnovni programski elementi, koji su usloveli formiranjem osnovnog koncepta koji predstavlja polaznu tačku u daljem razvoju projekta.

1.2. Interakcija između Urbane Sredine i Prostora

Obnova i transformacija urbanih sredina kroz vreme postaje jedan od najvažnijih zadataka svakog grada, potrebne su konstantne promene kako bi se određenim rešenjima doprinelo očuvanju zdrave životne sredine urbanih područja. Upravo urbana sredina služi kao osnova za novu prostornu strukturu-atrijum-prostor, formiran kao centar društvene delatnosti. Stvaranje prostora poput atrijuma najviše doprinosi poboljšanju nivoa udobnosti postojećeg urbanog izgrađenog područja, uključivanjem takvog elementa formiraju se novi funkcionalni centri, ali se takođe stvara bolja komunikaciona veza u urbanom enterijeru. Formiranje atrijumovskog prostora podrazumeva izradu dizajnerskog rešenja koje se bazira na principima prostorne kompozicije i planiranja, uključujući različite faktore. U urbanim sredinama velike gustine preporučljivo je primeniti principe „novo u starom“ ili „novo iznutra“. Korišćenje atrijumovskog prostora za takve intervencije gradskom prostoru otvara nove mogućnosti za postojeći sistem izgradnje jer ne utiče na jedinstvenost prostora i njegovih objekata.

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bio prof. dr Darka Rebe.

2. JEDINSTVENOST URBANIH SREDINA

U svojoj knjizi „Arhitektura grada“ Aldo Rosi ističe veliki značaj jedinstvenosti urbanih sredina, u kojima se grad ogleda u svojoj celokupnosti.

Elementi koji čine neku sredinu jedinstvenom su razni, ali možda neki od najbitnijih jesu njena forma, funkcija i doživljaj korisnika. U kontekstu izdvajanja najvažnijih činioca gradskih prostora, se izdvaja niz ostalih vrlo važnih osobina o kojima će biti reči kasnije u radu. Forma svakog objekta je u direktnoj vezi sa doživljajem korisnika, to je ono što odaje prvi utisak.

Gradovi poput Rima, Pariza, Barselone, su obeleženi svojom urbanom formom, koju karakteriše određena arhitektura, koja najviše čini doživljaj nekog mesta. Ipak funkcija sa druge strane koja je takođe neodvojivi deo svakog objekta i prostora, i to je zapravo ono što čini celu priču o doživljaju nekog grada, prostora ili objekta njegovog korisnika upotpunjenom.

Slika 1. Barselona-prepoznatljiva po zanimljivom arhitektonskom dizajnu, kojem je najviše doprineo arhitekta Antoni Gaudi

2.1. Tipologija/Tip

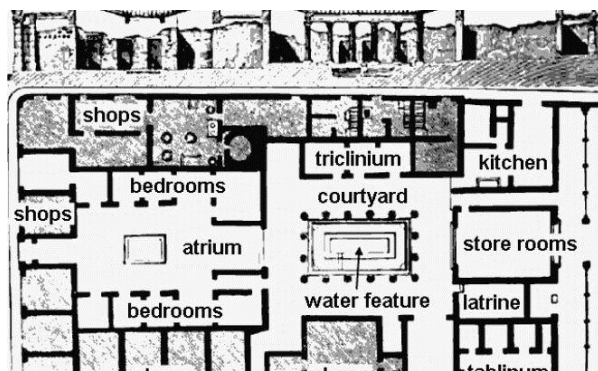
Tip je konstanta koja se javlja sa nužnim ali ipak određenim elementima koja dijalektički reaguju sa tehnikom, funkcijama i stilom arhitektonskog dela. Tako Rosi smatra da se na primer tipologija kuća nije mnogo promenila od davnina do današnjih dana.

Najzad tip predstavlja samu ideju arhitekture i ono što je najbliže njenoj suštini, i da je on element koji se uvek bez obzira na sve promene društva uvek nametao kao princip arhitekture i grada.

U istorijskoj hronologiji, počev od onog prvog momenta kad je čovek počeo graditi kuće, tako se šiteći od spoljašnjeg ambijenta, on je stvorio na neki način prvo urbano jezgro.

Zbog toga je vrlo važno uočiti koliko je prelazak na drugačiji stil života, napuštanjem pećina i prirodnih skloništa, stvorena potreba čoveka da gradi, da se zaštiti, i da prilagodi svet svojim potrebama, dakle veštačka postojbina je stara skoro koliko i čovek.

„Grad, kao ljudska tvorevina u pravom smislu, sastoji se od sopstvene arhitekture kao i svih poduhvata koji joj omogućavaju da se priroda stalno menja.“ Aldo Rosi, *Arhitektura grada*

Slika 2. Osnova grčke kuće sa prostorijama

3. POREKLO POJMA ATRIJUM

Kao što je već pomenuto atrijum predstavlja unutrašnje dvorište različitih tipova objekata, od javnih do privatnih, od otvorenih, do onih koji se nalaze u unutrašnjosti objekta. Pojam reči atrijum potiče zapravo od latinske reči **ater** koja u prevodu glasi tamno, crno. U rimskoj kulturi se nalazi još nekoliko pojmova koji se odnose na atrijum: **ala** u prevodu sa latinskog su krila atrijuma koja se nalaze sa obe strane koja su bila staništa rimskih bogova, koja se još nazivaju **lar** i **penati**.

Razlog zbog kojeg je atrijum prevashodno bio nazvan crn, jeste što se u prošlosti u sredini atrijuma nalazilo ognjište gde se ložila vatra, a rupa na krovu je služila za odlazak dima. Od tog dima su se prljali zidovi atrijuma, koji su iz tog razloga pocrneli, odatle i naziv crno. U doba kasne republike i carstva atrijum je postao jedna od svečanih prostorija rimske kuće, a mesto nekadašnjeg ognjišta je zamenio bazen u sredini dvorišta. Plitki pravougaoni bazen se latinski naziva **impluvium** a otvoreni prostor ili ti rupa iznad bazen se zove **compluvium**.

Unutrašnji prostor modernih atrijuma ne dolazi samo iz arhitekture drevnih rimskih kuća, već i iz srednjovekovnih dvoraca i kraljevskih rezidencija. Uobičajeni element dvorskih kompleksa je bio atrijum, razvojem tehnologije, razvili su se načini zastakljenja, tako su se atrijumi mogli natkriti, što je ujedno razvijalo nove funkcionalne kvalitete.

3.1. Tipovi atrijuma kroz istoriju

1. Atrijum tuskanikum je tip atrijuma koji se najčešće sreće, a naziva se još i etruski. U njegovom centru se nalazi otvoreni prostor do kojeg dopire mnogo svetlosti, što doprinosi osvetljavanju prstorija koje ga okružuju. Na krajevima krova koji ga okružuje se nalaze oluci koji sakupljaju kišnicu i odvođe je do rezervoara u centru ili bazena koji se nalazi u unutrašnjem dvorištu-atrijumu.

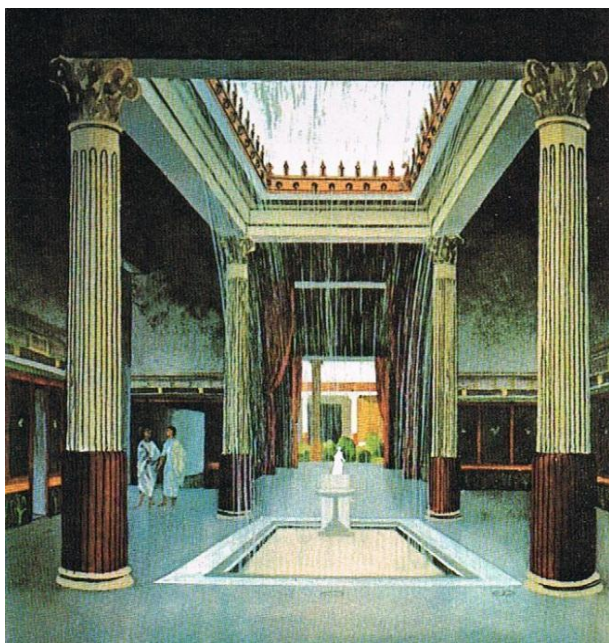
2. Atrijum tetrastilum, pod ovim nazivom se podrazumeva atrijum koji ima potporu u vidu 4 stuba na svojim krajevima.

3. Atrijum korintijum, takođe atrijum koji ima stubove kao oslonce, sa tim da su stubovi u korintskom stilu.

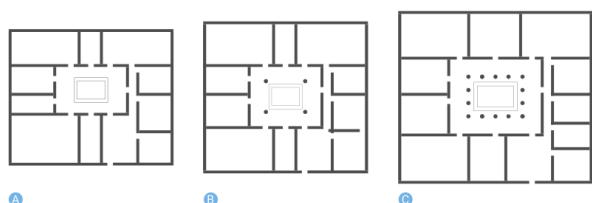
4. Atrijum displuvatijum, za razliku od gore navedenih primera atrijum displuvanijum, ima kosine krova koje se spuštaju na suprotnu stranu. Prema Vitruvijevim rečima, ovaj tip atrijuma je zahtevao mnogo više održavanja, zbog

odvođenja kišnice koja bi se zbog kosina krova često zadržavala i narušavala drvenu konstrukciju.

5. Atrijum testudinatum, ovaj tip atrijuma je primenivan kada bi on bio nešto manji nego inače. Često bi izgradio sprat iznad, pretpostavlja se da je upravo ovaj tip, preteča današnjih modernih atrijumskih prostora u modernim objektima.

Slika 3. Prikaz starorimskog atrijuma

Slika 4. Osnove tipova atrijuma

5.1. Muzej Vojvodine

Muzej Vojvodine nosilac je tradicija čiji počeci su vezani za Maticu srpsku. U „Letopisu Matice srpske”, daleke 1825. godine, rodila se ideja o potrebi osnivanja muzejske zbirke. Ideja je pretočena u stvarnost 26. oktobra 1847. godine, kada je doneta odluka o osnivanju Srpske narodne zbirke ili Muzeuma „gde će se čuvati sve starine i znamenitosti”. Želja osnivača bila je da Muzeum postane „ogledalo života našega naroda u krajevima u kojima on živi”. U nastojanju da se stvori centralni muzej sa delokrugom rada za celu Vojvodinu, iz Muzeja Matice srpske izdvojen je deo materijala i 30. maja 1947. godine osnovan Vojvođanski muzej, kao muzej kompleksnog tipa, sa brojnim zbirkama iz arheologije, etnologije, istorije, istorije umetnosti, zoologije, botanike, geologije-paleontologije i minerologije.

6. ATRIJUM MUZEJA KAO PRIMER TRANSFORMACIJE

Atrijum muzeja Vojvodine predstavlja unutrašnje dvorište objekta, koje se koristi u službi istog, kada se organizuju manifestacije poput „Noć Muzeja“ izložbe, radionice,

koncerti ili književne večeri. Zadatak projekta atrijuma muzeja, podrazumeva pružanje 3 različite ideje njegove transformacije. Glavni motivi za njegovo unapređenje jesu prostor atrijuma sam po sebi i njegova što kvalitetnija iskorištenost, odabir kompetentnog mobilijara koji bi upotpunio prostor, te postizanje udobnosti u prostoru atrijuma za sve njegove korisnike.

6.1. Zeleni atrijum

Prva ideja transformacije atrijuma muzeja Vojvodine potkrepljena je savremenom pristupu ka zelenoj arhitekturi, sve češće nužnoj ali i podrazumevanoj metodi, oplemenjivanja i unapređenja gotovo svakog objekta, ulice, trga, unutrašnjeg dvorišta ili čitavog gradskog područja.

Zbog mnogo benefita koje sa sobom nosi zelena arhitektura odabir prvog projektantskog rešenja transformacije je atrijum muzeja je njegova inverzija u malu zelenu oazu. Savremenom čoveku je ovaj koncept i više nego neophodan, jer pored uštede energije u dužem vremenskom periodu, tu je i smanjena potreba za servisiranjem i održavanjem primenjenih sistema.

Naročito treba napomenuti veoma važan aspekt zelene arhitekture, a to je utočište od ubravnog tempa života, stvaranje zelenog ambijenta doprinosi poboljšanju fizičkog i mentalnog zdravlja. Ovim se priča zelenog koncepta širi na polje biofilnog dizajna koje se naziva još i biofilni koncept u arhitekturi, enterijeru i dizajnu, gde se savremeni čovek ponovo vraća prirodi od koje se otudio.

Kod ideje o ozelenjavanju atrijuma muzeja Vojvodine, je zadržana već postojeća zelena površina, ali se dodaju nove manje zelene površine, fasade objekta ostaju netaknute, a prostor se upotpunjuje sa različitim vrstama biljaka.

Slika 5. Ilustracija 1 zeleni atrijum¹

6.2. Kreativni centar

Druga ideja transformacije atrijuma muzeja Vojvodine potkrepljena je potrebom unapređenja prostora za sve korisnike, mlade i starije, zainteresovane za kreativne aktivnosti.

Kako muzej povremeno organizuje različite izložbe i radionice za umetnike, ideja je bila najviše usmerena na omogućavanje kreativnog rada u dvorištu muzeja, ali i organizovanje prostoru u tu svrhu.

¹ Autorski rad – Milica Kovačević

Slika 6. Ilustracija 2 kreativni centar²

6.3. Kafe muzej

Koncept trećeg rešenja transformacije atrijuma je promena prostora u kafe na otvorenom. Prostorom dominira rešetkasta struktura obavijena plantom, sa malim podijumom u sredini i mini barom na zelenoj površini. Kako i sam muzej često organizuje različite događaje, poput noći muzeja, ideja o kafeu na otvorenom našla se kao zanimljiv predlog upotrebe prostora atrijuma.

Uz odgovarajuće osvetljenje, poput onog sličnom u nekom noćnom kafiću, Kafe Muzej bi zaista odisao atmosferom večeri namenjene za ples i druženje pod otvorenim nebom. Najvažnije od svega promovisao bi se rad mladih stvaralaca, pogotovo studenata, a takođe bi kafe bio otvoren i na raspolaganju svim korisnicima.

Slika 7. Ilustracija 3 Kafe Muzej³

7. ZAKLJUČAK

Svaka od tri projektantske ideje se najviše bazirala na potrebama korisnika Muzeja, počev od zaposlenih do posetioca istog. U svakom rešenju se prožima ideja opuštanja ili zabave, u okviru atrijuma, gde svaka od njih u sebi sadrži i neizostavan umetnički element.

Takođe svako od rešenja je u potpunosti praktično izvodljivo i pristupačno svima, svaki od elemenata bi mogao biti takođe lako zamenljiv nekim drugim elementom u istu svrhu. Isto tako svako rešenje podstiče ljude na druženje i otklon od užurbanog gradskog života pod okriljem Muzeja, uz uživanje sa prijateljima, ili čitanje knjige, oslikavanje platna, ili čas vajarstva i naravno ples. Svaka od tri ideje su podstaknute najviše stvaranjem prijatne atmosfere na različite načine, a u jednu svrhu stvaranja kvalitetno upotrebljenog prostora i udobnosti za njegove korisnike.

Muzej kao institucija istorije, kulture i umetnosti se našao kao najveća inspiracija u projektanskim rešenjima atrijuma. Upravo zbog toga glavni koncept svake ideje jeste okupljanje, druženje uz umetnost, bila ona neposredna u zelenoj oazi, ili stavljena u prvi plan kao u kreativnom centru, ili opet zakamuflirana u svetlima kafe muzeja, na svaki način je spojena sa svojim ljudima.

8. LITERATURA I KORISNI ČLANCI

- [1]. Aldo Rossi – Arhitektura grada
- [2]. Formation of atrium spaces in the urban environment - Solobay, Vakhnichenko
- [3]. Kritički pregled rimske kuće atrijuma, Kemal Reha
- [4]. Šta znači termin atrij u arhitekturi?
<https://rozavetrovsibir.ru/bs/migration/chto-oznachaet-v-arhitekture-termin-atrjum-atrjum---eto/>

Kratka biografija autora i mentora:

Milica Kovačević rođena je u Somboru 1997. god. Osnovne akademske studije završila je 2020. god na Fakultetu tehničkih nauka, studijski program Arhitektura i urbanizam na Državnom univerzitetu u Novom Sadu. Student master studija FTN Novi Sad, smer „Urbanističko projektovanje i fenomeni savremenog grada.“ Diplomirala 2022. kod mentora prof. dr Darka Rebe.

dr Darko Reba rođen je 1968. godine u Novom Sadu, gde je završio osnovnu i srednju građevinsku školu. Diplomirao na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu 1995. godine. Izabran u zvanje Docenta u novembru 2005. godine od kada predaje predmete koje se bave Urbanističkim projektovanjem na više godina osnovnih, master i doktorskih studija Departmana za arhitekturu i urbanizam. Redovni je profesor na Fakultetu Tehničkih Nauka u Novom Sadu.

² Autorski rad – Milica Kovačević

³ Autorski rad – Milica Kovačević